

انرژی محوری به جای تنگه محوری

مرتضی فاخری

یادداشت

«شاهنامه»

داستان خردمندان

محمدجعفر محمدزاده - در کنار گونه‌هایی چون داستان عاشقانه، اجتماعی، پلیسی، تاریخی و خانوادگی، جای گونه‌ای دیگر در تقسیم‌بندی روایت خالی است؛ گونه‌ای که می‌توان آن را داستان خردمندان نامید. در این گونه، محور روایت نه عشق است، نه حادثه، نه ماجراجویی و نه صرفاً سوگ، بلکه رویارویی خرد با نیروهای تباه‌کننده انسان است. شاهنامه فردوسی، بیش از هر اثر دیگری در ادبیات فارسی، ظرفیت معرفی و تبیین این گونه روایی را دارد.

داستان‌های شاهنامه را می‌توان از منظرهای گوناگون معناشناختی دسته‌بندی کرد. داستان رستم و سهراب، سوگنامه‌ای سترگ و تراژدی جان‌سوزی است؛ هفت‌خان رستم، زال و رودابه، بیژن و منیژه، دوازده رخ، بهرام گور، شیرین و شیرویه و بسیاری دیگر نیز هر یک بن‌مایه‌ای دارند که بر پایه آن‌ها در یکی از گونه‌های شناخته‌شده داستانی جای می‌گیرند.

اما داستان سیاوش - با سه شخصیت محوری سیاوش، سودابه و کاووس - در کدام گونه قرار می‌گیرد؟

ممکن است برخی، به سبب دلباختگی سودابه به سیاوش، آن را داستانی عاشقانه بدانند. برخی دیگر، کشمکش درونی کاووس میان دل‌بستگی به سودابه و اعتماد به سیاوش را محور اصلی روایت بشمارند. چنان‌که دوست ارجمندم، دکتر سید فرزین رسایی نیز در کتاب «سیاوش؛ تنهایی و تردید» بر یکی از ابعاد مهم شخصیت سیاوش تأکید کرده است.

به گمان من، داستان سیاوش پیش از هر چیز، داستان تقابل خرد و آزمندی است؛ آزی که در این داستان، در چهره هوس جلوه می‌کند.

فردوسی «آز» را تنها به معنای حرص مال به کار نمی‌برد، بلکه آن را خسوی فزون‌خواهی و زیاده‌طلبی می‌داند؛ نیرویی که انسان را از مرز اعتدال بیرون می‌برد و به سقوط می‌کشاند. آزی گاه در شکل قدرت‌طلبی ظاهر می‌شود، گاه در صورت مال‌اندوزی و گاه در چهره شهوت و هوس. این‌ها سه جلوه از حقیقت آزمندی‌اند.

شاهنامه سرشار از نمونه‌های این حقیقت است. جمشید هنگامی سقوط می‌کند که آزی قدرت او را به خودبزرگ‌بینی و طغیان می‌کشاند و فره‌ایزدی از او روی برمی‌گرداند. سودابه اسیر آزی هوس است همان‌که هم خود را به تباهی و سقوط می‌کشاند و هم زندگی سیاوش را به خون می‌آلاید. سلم و تور هم به سبب آزمندی و زیاده‌خواهی خون‌ایرج را ریختند و بذر کینه افشاندند؛ ضحاک نیز چهره‌ای است که گویی هر سه گونه آزی را در خود گرد آورده است؛ قدرت‌طلبی، زیاده‌خواهی و هوس‌رانی، و از همین رو داستان ضحاک کامل‌ترین نماد تباهی در شاهنامه است.

در این میان، سیاوش درست در نقطه مقابل آزمندی قرار دارد. او نه شیفته و فریفته قدرت و ثروت کاووس می‌شود، نه تسلیم هوس سودابه، و نه برای حفظ جان از پاکی و راستی دست می‌کشد. همه تصمیم‌های او بر مدار خرد، پاکی و خوشنداری است. از همین رو، رفتار سودابه را نباید عاشقانه دانست. آنچه او را به حرکت درمی‌آورد عشق نیست، هوس است. گاه به خطا، عشق را در برابر عقل یا خرد قرار داده‌اند، حال آنکه عشق در تقابل با خرد نیست؛ بلکه مرتبه‌ای بالاتر از عقل معاش است. آنچه در برابر خرد قرار می‌گیرد، هوس است، نه عشق. عشق انسان را به پاکی و تعالی می‌رساند، آنگونه که در داستانهای زال و رودابه با عشقی پاک مواجهیم که آن را عشق خردمندانه باید بنامیم. ترکیبی که پیش از این شاید نشنیده باشیم. اما هوس سرانجامی جز سقوط و رسوایی ندارد آنگونه که سودابه کرد و چشید.

اگر توان از عشقی در این داستان سخن گفت، آن عشق سیاوش به حقیقت، پاکی و خرد است؛ عشقی که او را به پذیرش همه سختی‌های این راه وامی‌دارد. سیاوش آگاهانه بهای خردمند زیستن را می‌پردازد و از همین رو، شکست ظاهری او، پیروزی اخلاقی و معنوی اوست. شاید راز این حقیقت در همان شوقی نهفته باشد که فردوسی در آغاز داستان سیاوش از آن پرده برمی‌دارد. اگر در پایان داستان رستم و سهراب، اندوه جانکاه از از خلال ایاتش آشکار است: یکی داستان است پر آب چشم - دل نازک از رستم آید به خشم. فردوسی این داستان را با امید و اشتیاق آغاز می‌کند و می‌سراید: یکی میوه‌داری بماند ز من - که بارد همی بار او بر چمن. این «میوه»، تنها روایت زندگی سیاوش نیست؛ ثمره درخت خرد است. فردوسی می‌داند که هوس، هر چند می‌تواند جان سیاوش را بگیرد، ولی هرگز توان شکست دادن خرد را ندارد. از همین رو، داستان سیاوش را باید از برجسته‌ترین نمونه‌های داستان خردمندان در ادبیات فارسی دانست؛ داستانی که در آن، پیروزی حقیقی نه از آن قدرت و ثروت است، نه هوس، بلکه از آن خرد است؛ حتی اگر بهای این پیروزی، جان خردمند باشد.

شما هم بررسی می‌کنید؛

از وعده‌های راهبردی تا واقعیت‌های میدانی کریدور شمال-جنوب

«کریدور شمال-جنوب در پساچنگ» رقبا کجا ایستاده‌اند؟

@Eghtesadsaramad

saramad.darya

www.eghtesadsaramad.ir

شما هم تحلیل می‌دهد؛

«حکمرانی زیرساخت» در وزارت راه و شهرسازی اقتصادی ایران

وزارت راه و شهرسازی قلب تاب‌آوری اقتصادی ایران

دوشنبه-۵ مرداد ۱۴۰۵- سال دوازدهم- شماره ۲۵۴۵- قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شما هم بررسی می‌کنید؛

هزینه‌های محاصره

واکوی تبعات امنیتی، اقتصادی و سیاسی محاصره دریایی ایران

۳

شما هم گزارش می‌دهد؛

شاهراه مکران همچنان قربانی می‌گیرد

ضرورت تکمیل پروژه دوبانده‌سازی محور بندر عباس-میناب-جاسک-چابهار

۴

تو می‌تونی فردا رو رقم بزنی

این رویا، با حمایت تو واقعی میشه...

حمایت از طریق اپلیکیشن

www.mahak.app

SCAN ME

محک
موسسه غیرهولیت از
کودکان مبتلا به سرطان
mahak-charity.org

وسایل بهداشتی ضروری در پیاده‌روی اربعین

لوازم شست‌وشو و ضدعفونی

دستمال مرطوب
آنتی‌باکتریالژل یا اسپری الکلی
ضدعفونی‌کننده دستصابون خمیری یا مایع
دستشویی چینی

وسایل شخصی برای سرویس بهداشتی

کیسه زباله کوچک

بد بهداشتی برای بانوان

دستمال کاغذی

وسایل مراقبت پوستی و بدن

بودریجه یا ضدتقریق (برای
جلوگیری از سوختگی بین
ران‌ها و زیر بغل)

کرم ضدآفتاب

کرم مرطوب‌کننده یا وازلین
(برای پیشگیری از ترک با یا
خشکی پوست)

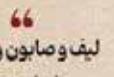
داروها و کمک‌های اولیه

داروهای شخصی یا نسخه
(در صورت بیماری خاص)قرص ضداسهال، ضدتهوع،
تب‌بر و مسکن بدون کدئینماسک تنفسی (به‌ویژه در
نقاط شلوغ یا آلوده)پماد سوختگی یا پماد
ضدعفونی زخم

قرص جوشان ویتامین C

باند کشی، چسب زخم،
گاز استریل

وسایل شخصی بهداشتی

لب و صابون و شامپو
برای استحمامدمپایی پلاستیکی
برای حمامحوله کوچک
شخصیشانه، مسواک، خمیر
دندان و نخ دندان

اینفوگرافیک- اقتصاد سرآمد